

Edvard Mjogdalen

Nedskriverens navn	Gunnar Rudie
Adresse	Dovre
Fødselsår	1930
Fødested	Dovre

Er det egne opplevelser som skildres? Nei

Fortellerens navn	Edvard Mjogdalen
Adresse	Fåvang
Fødselsår	24.3.1873
Fødested	Fåvang, Ringebu

Min far het Kristian Hansen og var født på Oppsal søndre, der farfar på den tid var i tjeneste. Mor het Mari Bjørgehagen.

Farfar het Hans Smidesangløyken og farmor Rakel, født Lindvik. Morfar het Ingebrekt Bjørgehagen og mormor Eli, født Vangen. Begge mine besteforeldre var husmenn, og om vintrene drev de med svarving. De kunne virkelig dreierhåndverket til bunns, og de ville også lære mg opp til å bli en dyktig håndverker på dette felt; men jeg var for lite interessert, så det ble ikke til noe.

Far var husmann under oppsal søndre Oppsal søndre på bruket Mjogdalen, og der ble jeg født. Jeg var det eneste barnet som skjebnen hadde bestemt skulle få lov til å leve opp, Mor hadde tidligere hatt 5 barn, men de var alle døde ved fødselen. Av en eller grunn flyttet familien vår til Hemrumsveen, en liten husmannsplass under Hemrum, mens jeg var ørliten, og det ble der jeg kom til å vokse opp

Husene i Hemrumsveen bestod av stue, fjøs g løe. Alle husene var laftet. Jeg kan ikke lenger huske hvor stor jordveien var, men far avlet visstnok bare et par tønner korn og i fjøset hadde vi èn ku. Mor tok på seg å vinterfore gjeter for husbonden. Poteter avlet vi selv for lite av, men mor og far var med og tok opp poteter på gårdene om høsten, og de fikk poteter for arbeidet. Bærbusker av noe slag hadde vi ikke. Til bruket hørte beiterett i husbondens utmark og vedrett etter behov i hans skog. Dessuten hadde vi fiskerett i Tromsa (sideelv til Lågen) og i noen tjern inne på fjellet. Det var stor fisk å få der den tid jeg var barn, og da far var en ivrig stangfisker, gav fisket et viktig tilskudd til leveveien hans.

Husbonden eide husene på Hemrumsveen, men vedlikeholdsplikten påhvilte husmannen.

Bruket er nå utlagt til beite, stuen nedbrent og de andre husene revet.

Stuen vår var ikke stor, men den hadde likevel tre rom, nemlig stuggu, kammers og kåvå.

Grunnplanen var den samme som skissert i Torkild Lundes utsagn. Som ikke her er medtatt.)

Grunnmuren var skral og taket var belagt med Torv. Stuen hadde tre vinder, to i stuguen og ett i kammerset.

Inventaret i stuguen bestod av gråsteinspeis, seng, bord, krakker og underdelen av et skatoll. I kammerset var det seng, g\bord og et par stoler, i kåvåen bare hyller og et skarve bord. Det var dessuten en gammeldags gulvklokke med lodd i stuguen. Veggene var umalt. Til belysning brukte vi en liten perafinlampe, og til jul støpte mor lys av talg. Som oftest hadde nok mor en potteplante eller to, og på veggen i kammerset der mine foreldre sov, hang det et Jesusbilde, antagelig kobberstikk. Kåvåen ble brukt til oppbevaringssted for matvarer og kopper og Kar. Til kokekar.

Mange husmenn manglet klokke i min barndom

Brukte vi to malmgryter – en stor og en liten. En stekepanne haadde vi også. Dekketøyet bestod av talerkener, fat, boller og skjeer av tre, noen kaffekopper og hjemmesmidde kniver. Gafler – en luksus som ikke engang ble brukt til daglig på de største gårdene i nabolaget – fantes ikke hos oss. Far fant alltid emner til treskjeer når han var ute i marken for å hugge ris til geitene, og så satt han og spikket treskjeer ved peisvarmen de lange vinterkveldene. Far skulle svare noen dagsverk i våronn og skurdonn som leie for bruket – jeg husker ikke lenger hvor mange. Ut over dette hadde han ikke noe pliktarbeide på husbondsgården, men han arbeidet der som vanlig tjenestekar. Om sommeren var han med i slått og skurd, om vinteren bestod hans arbeide mest i tresk og tømmerkjøring. Hvor stor daglønn far hadde, vet jeg ikke. Men arbeidsdagen var lang, - om sommeren varte den ofte til kl 10 om kvelden. Far fikk oppgjør høst og vår. Mor var også mye på arbeide hos husbonden. Hun ble budsendt når det gjaldt slakting, klesvask, bakst og annet. For at jeg skulle slippe å være alene hjemme, tok hun meg med seg. Verken far eller mor arbeidet andre steder enn på husbondsgården. Oppgjør ble utbetalt etter endt arbeide. Jeg tror ikke at far hadde noen skriftlig kontrakt overfor husbonden sin, Hans forpliktelser og rettigheter overfor husbonden bygde visstnok på muntlig overenskomst. Bruket hadde han på oppsigelse, og fraflytting skulle – i tilfelle det ble aktuelt finne sted 14. april og 14 oktober, med ½ års varsel, For forbedringer eller utvidelser av jordveien skulle det ikke betales noe vederlag, men husbonden pliktet å yte erstatning for nye hus og større utbedringer av gamle.

Vi ble alltid budne i de større lagene som ble holdt på husbondsgården, til bryllup og gravøl. Men noen spesielle festligheter eller sammenkomster for arbeidsfolket holdt husbonden aldri. Slåttonn og skurdonn ble likevel alltid avsluttet med et ekstra godt måltid rømmegraut. Jeg fikk være med ved slike anledninger som barn.

Det ble for det meste om kveldene at far arbeidet hjemme på bruket. Til våronn, arbeide og kjøring fikk han låne hest og redskap gratis hos husbonden.

Jeg kan ikke si annet enn at forholdet mellom far og husbonden hans gjennomgående var bra. Men det hersket jo adskillig standsforskjell her i bygden i gamle dagen, for eksempel ble det alltid bråk når det ble spørsmål om ekteskapelige forbindelser mellom folk fra bondestanden og husmannsbarn. Likevel tror jeg at standshovmodet gav seg mer markante utslag i andre bygder enn her i Fåvang. Fars husbonde spiste alltid ved samme bord som tjenestefolket på gården, og han holdt seg ikke for god til å gå med i alt ordinært arbeide.

Husmenn så vel som bønder var med i belaget i vår grend. Mine foreldre tok meg ofte med når de ble budne til ett eller annet bryllup eller annet bryllup eller gravøl.

Da jeg var i ti – tolvårs alderen, sluttet far som husmann og kjøpte et lite bruk som het Sjurstuen. Jordveien var dårlig, men det hørte seter til bruket. Far som i sin ungdom hadde vært en del beskjeftiget med bygningsarbeide – drev nå som tømmermann om somrene, vinterstid arbeidet han med tømmerhugst. Etter noen års forløp måtte de imidlertid selge bruket fordi mor ble dårlig og ute av stand til å passe husdyrene.

Jeg kan ikke huske at vi led noen nød i mitt barndomshjem, men noen overflod på levemidler var det heller ikke. Vår husstand bestod bare av tre medlemmer, så det var adskillig bedre både med mat og klær hos oss, enn i de fleste andre husmannsfamilier der barneflokken ofte kunne bli stor. Far var i stadig arbeide og mor spant, strikket og vevde alt det vi trengte. Det ble knapt nok kjøpt et klesplagg i mitt barndomshjem. Men yttertøy hadde vi ikke.

Syv år gammel begynte jeg på skolen. Jeg skulle gå hver annen dag i månedene oktober – april. Undervisningen var vel bare så måtelig, men jeg likte meg godt allikevel. Når jeg var kommet hjem og hadde lært leksene mine, måtte jeg hugge ved. Ellers hadde jeg mange lekekamerater i nabolaget. Vinterstid ble fritiden mest nyttet til å stå på ski. Ellers begynte jeg tidlig med snarefangst.

Jeg ble konfirmert 14 år gammel. Da jeg hadde relativt lett for å lære ble jeg plasert blant de fremste på kirkegulvet. Til anledningen fikk jeg nye vadmelsklær av mine foreldre.

Det første arbeidet jeg utførte utenfor hjemmet husker jeg godt. Jeg kan vel ha vært i tiårs – alderen den gang, og arbeidet bestod i at jeg en sommer plukket gress til en ku som tilhørte en føderåds-kone i nabolaget. Hun gav meg en gammel stakk å plukke i, og som lønn fikk jeg ull. Da jeg tok i mot lønnen, bad føderåds-konen meg huske på at denne ullen var det første jeg hadde tjent.

Ellers var jeg ikke så mye borte og arbeidet før jeg ble konfirmert. Men den første vinteren etter konfirmasjonen var jeg i skogen på tømmerhugst sammen med far. Og den følgende sommeren var jeg gjetergutt på seteren under Oppsal søndre. Lønnen var ”fulle klær” – vadmelsdress, sko, strømper, og skjorte - + kosten.

Ungdomsårene slet jeg meg som løsarbeider. Om somrene var jeg som regel slåttekar, og om vintrene arbeidet jeg i skogen med hugst av ved og særlig tømmer. Jeg kan fortelle at jeg har hugget tømmer for kr 4. pr tylft i stygg skog og ulendt terreng. Rypefangsten – som jeg lenge fortsatte med – gav ofte bedre fortjeneste enn skogsarbeidet. I år med nye rype i fjellet kunne jeg tjene flere kroner pr. dag på snarene mine.

Fornøyelser var det også smått med i min ungdomstid. Om vintrene hadde ungdommen små dansefester rundt omkring i husmannsstuene, og jeg deltok også i disse.

I 1900 ble jeg gift med en pike som het Kristine. Hun hørte hjemme i granneskogen Venabygden og tjente som budeie på en gård i Fåvang. På den tid var jeg i tjeneste på Oppsal søndre, og fikk leid meg hus til bryllupsfesten der på gården. Det var nok ikke så mange gjester i mitt bryllup, men gjestebudet ble likevel dyrt for meg, da jeg kostet det selv.

Kristine og jeg fikk ikke færre enn 11 barn, 6 gutter og 5 piker. Tre av sønnene mine er døde, en sønn og en datter er bosatt i Canada og en datter i Fåberg. Resten av barneflokken bor her. Min hustru er død for noen år siden.

Da jeg giftet meg ble jeg husmann under Oppsal søndre på det samme bruket hvor jeg så dagens lys, på Mjogdalen. Bruket hadde den gang ca. 20 mål dyrket jord + seter. Denne seteren var riktig god, og jeg nydyrket så mye der at den nå har en seterløkke på 19 mål. Jordveien i Mjogdalen er brattlendt, og husene både hjemme og på seteren var ytterst skrall da jeg overtok.

Husene hjemme på bruket var to stuer, den ene med to, den andre med tre rom – låve med treskegulv. Fjøs og stabbur. Alle var laftet. Bortsett fra stabburet er de nå revet. Dette har en års med følgende inskripsjon: ”Huset er bygget af mig, gamle Trond- Anno 1805.” Denne Trond er sannsynligvis den mannen som først slo seg ned i Mjogdalen.

Det var husbonden som eide husene, men jeg pliktet å holde dem i forsvarlig stand. Til bruket hørte beiterett og vedrett i husbondens utmark og skog samt fiskerett i Tromsa.

Jorden i Mjogdalen er god, og jeg avlet korn av høy kvalitet. Engang var avlingen oppe i 14 tønner bygg, men dette var vel bortimot det dobbelte av hva jeg vanligvis avlet.

Seteren hadde stue, fjøs og løe bygget i 1841. Disse husene er fremdeles i bruk. Antagelig er seteren meget gammel, for det vises ennå tufter etter eldre bebyggelse. Mjogdalen kunne fø 3 kyr og noen gjeter når en skaffet til veie tilleggsfor av lauv og ris.

Leien jeg skulle svare for bruket høres nesten usannsynlig drøy ut: Jeg var pliktig til å gå halve året uten betaling i arbeide hos husbonden. Overenskomsten oss i mellom var bare muntlig, og det var ikke nærmere fastsatt hvorledes arbeidsdagene skulle fordeles på de forskjellige årstider. Denne underlige ordningen med pliktarbeidet kunne opprettholdes uten videre komplikasjoner fordi jeg året rundt hadde stadig arbeide på husbondsgården, slik at pliktdagsverkene kunne trekkes fra det samlede antall dagsverk som jeg i løpet av et år hadde vært i tjeneste. Utenom ”pliktdagsverkene” hadde jeg betaling for dagen, og denne lå for 50 år

siden på maksimum kr. 1,50. Jeg kunne ta meg fri når jeg ønsket å arbeide hjemme på bruket. Men da det gjalt for meg å tjene mest mulig, ble det som regel mest om kveldene og om søndagene jeg skjøttet min egen jord. Hest og redskap fikk jeg låne gratis av husbonden etter behov. Avtalen mellom meg og husbonden kunne sies opp av begge parter, men vi hadde ingen bestemmelser om hvorledes vi skulle ordne oss ved en eventuell oppløsning av leiefoholdet. Noe slikt ble imidlertid aldri aktuelt, da jeg noen år før siste krig kjøpte bruket. Kjøpesummen ble kr. 3000.

Jeg var en tid med i en arbeiderforening her i Fåvang, men den ble omsider nedlagt på krukke av manglende tilslutning. Ellers må jeg si at jeg har vært interessert i politikk, men jeg har aldri deltatt aktivt.